

April-May 2021, Volume 16, Issue 1

Awareness of the Rights of Psychiatric Patients and its Observance from the Perspective of Patients and Nurses: A Descriptive Study

Hajibabae F¹, Jooj R², Haghizadeh M.H³, Zarea K⁴, Ashrafizadeh H^{5*}

1- Assistant Professor of Nursing Education, School of Nursing and Midwifery, Tehran University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

2- Master of Nursing, School of Nursing and Midwifery, Ahvaz Jundishapur University, Ahvaz, Iran.

3- Instructor of Biostatistics, Department of Biostatistics and Epidemiology, School of Health, Ahvaz Jundishapur University of Medical sciences, Ahvaz, Iran.

4- Associate Professor of Nursing, School of Nursing and Midwifery Nursing Care Research, Center in Chronic Diseases, Ahvaz Jundishapur University of Medical sciences, Ahvaz, Iran.

5- PhD Candidate, Student Research Committee, School of Nursing and Midwifery, Ahvaz Jundishapur University of Medical Sciences, Ahvaz, Iran.

Coresponding author: Ashrafizadeh H, PhD Candidate, Student Research Committee, School of Nursing and Midwifery, Ahvaz Jundishapur University of Medical Sciences, Ahvaz, Iran.

Email: Ashrafizadeh.h1993@gmail.com

Received: 5 July 2020

Accepted: 5 Feb 2021

Abstract

Introduction: Paying attention to the rights of psychiatric patients, protecting and observing their rights is one of the challenging issues of the health system. One of the most important components of providing humanistic and ethical care is awareness of the ethical concepts and rights of the patient.

Methods: This descriptive-analytical study was performed in 2013 on 100 patients and 43 nurses in Ahvaz. Data collection tools were a researcher-made three-part questionnaire including demographic information, measuring patient's awareness and patients' rights, which were used after validity and reliability. SPSS16 software and descriptive statistics of mean, standard deviation, variance and correlation coefficient were used to analyze the data.

Results: A total of 143 people participated in the study that the level of knowledge of nurses and patients about the rights of the mentally ill were 79.1% and 36%, respectively, and the level of observance of these rights in nurses and patients were 51.2% and 30%, respectively. The level was good. There was no significant difference between the level of knowledge and the level of observance of psychiatric patients' rights in the two groups, respectively (P = Value: 0.996 and P = Value: 0.411).

Conclusions: The level of knowledge and the level of observance of mental patients' rights in nurses was at a good and average level, but this level was very low in patients and the level of patients' rights was at a good level. Given that it is the right of every patient to be aware of their rights, health care providers should inform patients of their rights from the beginning of their admission and provide the necessary training in this regard to the best of their understanding.

Keywords: Patient rights, Nurse, Mental patients.

آگاهی از حقوق بیماران روان پزشکی و رعایت آن از دیدگاه بیماران و پرستاران: یک مطالعه توصیفی

فاطمه حاجی بابایی^۱، راضیه جوج^۲، محمد حسین حقیقی زاده^۳، کوروش زارع^۴، حدیث اشرفی زاده^{۵*}

۱- استادیار پرستاری، دانشکده پرستاری مامایی، دانشگاه علوم پزشکی تهران، تهران، ایران.
 ۲- کارشناسی ارشد پرستاری، دانشکده پرستاری مامایی، دانشگاه جندی شاپور اهواز، اهواز، ایران.
 ۳- مربی آمار زیستی، گروه آمار زیستی و اپیدمیولوژی، دانشکده بهداشت، دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز، اهواز، ایران.
 ۴- دانشیار پرستاری، دانشکده پرستاری و مامایی، مرکز تحقیقات مراقبت های پرستاری در بیماری های مزمن، دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز، اهواز، ایران.
 ۵- دانشجوی دکتری پرستاری، کمیته تحقیقات دانشجویی، دانشکده پرستاری مامایی، دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز، اهواز، ایران. (شماره نویسنده مسئول: حدیث اشرفی زاده، دانشجوی دکتری پرستاری، کمیته تحقیقات دانشجویی، دانشکده پرستاری مامایی، دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز، اهواز، ایران.
 ایمیل: Ashrafizadeh.h1993@gmail.com

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۱۱/۱۶

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۴/۱۴

چکیده

مقدمه: توجه به حقوق بیماران روان پزشکی، حفظ و رعایت حقوق آنان از موضوعات چالش برانگیز نظام سلامت است. از مهم ترین مولفه های ارائه مراقبت انسان گرایانه و اخلاقی آگاهی از مفاهیم اخلاقی و حقوق بیمار می باشد.
روش کار: این مطالعه توصیفی- تحلیلی در سال ۱۳۹۲ در شهر اهواز به شیوه تصادفی بر روی ۱۰۰ بیمار و ۴۳ پرستار انجام گرفت. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه سه بخشی محقق ساخته شامل اطلاعات دموگرافیک، سنجش آگاهی از حقوق بیمار و میزان رعایت حقوق بیماران بود که پس از روایی و پایایی مورد استفاده قرار گرفت. از نرم افزار SPSS16 و آزمون های آمار توصیفی میانگین، انحراف معیار، واریانس و ضریب همبستگی جهت تجزیه و تحلیل داده ها استفاده شد.
یافته ها: در مجموع ۱۴۳ نفر در مطالعه شرکت نمودند که سطح آگاهی پرستاران و بیماران از حقوق بیماران روانی به ترتیب ۷۹/۱٪ و ۳۶٪ و میزان رعایت این حقوق در پرستاران و بیماران نیز به ترتیب ۵۱/۲٪ و ۳۰٪ در سطح خوب بود. بین سطح آگاهی و میزان رعایت حقوق بیماران روان پزشکی در دو گروه به ترتیب اختلاف معنی داری دیده نشد (P=Value: ۰.۹۹۶ و (P=Value: ۰.۴۱۱).

نتیجه گیری: سطح آگاهی و میزان رعایت حقوق بیماران روانی در پرستاران در سطح خوب و متوسط بوده اما این میزان در بیماران بسیار پایین و میزان رعایت حقوق بیماران در سطح خوب قرار داشت. با توجه به اینکه حق هر بیمار است که از حقوق خود آگاه باشد، ارائه دهندگان خدمات سلامت بایستی از ابتدای پذیرش بیماران، آنان را به حقوق خود آگاه کرده و در حد فهم آنها آموزش های لازم در این رابطه بدهند.
کلیدواژه ها: حقوق بیمار، پرستار، بیماران روانی.

مقدمه

هایی که به طور مستقیم با انسان ها سروکار دارند، شده است (۱). نهضت جهانی دفاع از حقوق بشر در دهه های اخیر توجه مجامع علمی جهانی را به حقوق گروه های اجتماعی خاص از جمله بیماران جلب نموده است. بیماران به عنوان یکی از آسیب پذیرترین گروه های اجتماعی چه به لحاظ جسمی و چه به لحاظ روانی، اجتماعی و اقتصادی

انسان دارای ابعاد جسمی، ذهنی، اجتماعی و معنوی است که هر کدام از این ابعاد دارای حقوق خاصی می باشند. این حقوق بدون کمک، قابل دستیابی و دفاع نخواهد بود. تفکر اخلاقی معاصر در مورد «حقوق بشر» باعث افزایش تاکید بر مفهوم اخلاق در حرفه های مختلف به ویژه آن

کاهش طول مدت بستری در بیمارستان، افزایش رضایت مندی شود. همچنین آگاه نمودن بیماران از حقوق خودشان باعث سهیم کردن آن‌ها در امر تصمیم‌گیری درمانی و افزایش سرعت بهبودیشان می‌شود. در مقابل، عدم آگاهی و رعایت حقوق بیماران روانی می‌تواند باعث به خطر افتادن سلامتی، امنیت و جان بیماران، تضعیف رابطه بین بیماران و پرسنل درمانی، کاهش اثربخشی خدمات و مراقبت‌های موثر گردد (۹).

در ایران مطالعات انجام شده نشان داده‌اند که منشور حقوق بیمار به طور کامل پاسخگوی نیاز بیماران روانی نمی‌باشد (۵). آنچه مسلم است پیگیری منشور حقوق بیماران روانی نیازمند پیش زمینه‌های مهم و متعددی است که بسیاری از آنها به راحتی و بدون همکاری بخش‌های دیگر قابل دسترسی نیست. بنابراین مسئولیت حمایت از حقوق بیماران روانی، بر عهده گروه‌های مختلف درمانی است. امروزه، بیماران روانی باید در مراقبت از خود مشارکت فعال داشته باشند، نه اینکه فقط گیرنده‌های منفعل خدمات باشند. این امر مستلزم افزایش آگاهی تیم درمانی و بیماران است (۱۰). در بین ارائه‌دهندگان خدمات بهداشتی، بیشترین مسئولیت حفظ حقوق بیماران بر عهده پزشکان، پرستاران و ماماها است. اگرچه برخی صاحب‌نظران بر این باورند که پرستاران نسبت به پزشکان مسئولیت بیشتری دارند. این امر به این دلیل است که پرستاران نسبت به پزشکان وقت بیشتری را با بیماران می‌گذرانند، در نتیجه بیماران نسبت به پرستاران نزدیکتر هستند و پرستاران وظیفه دارند آگاهی لازم را برای اجرای و حفظ حقوق بیماران به دست آورند (۱۱). در زمینه آگاهی پرستاران از مفاد منشور حقوق بیمار و رعایت این حقوق در کشورهای غربی و ایران طی ده سال گذشته توجه خاصی مبذول شده است. در رابطه با حقوق بیماران روانی در کشور مطالعات اندکی صورت گرفته است. برای مثال می‌توان به بررسی دیدگاه روانپزشکان شهر تهران در خصوص قوانین بهداشت روان در ایران اشاره کرد که مطابق یافته‌های این پژوهش، دیدگاه روانپزشکان از قوانین بهداشت روان در کشور نارساست (۱۱، ۱۲). نتایج پژوهش عباسی و همکاران در خصوص ضرورت حقوق برگرفته از منشور حقوق بیمار (مصوب در کشور) نشان داد امکان انصراف از ادامه درمان از سوی بیمار روانی برخلاف نظر تیم درمانی، امکان رد درمان پیشنهادی از سوی بیمار روانی برخلاف نظر تیم درمانی و امکان ترک بیمارستان با

در معرض خطر قرار دارند (۲). بیماران در مراکز ارائه‌دهنده خدمات سلامت دارای حقوق انسانی، شرعی و قانونی هستند که در مواردی ممکن است رعایت نشده و موجبات خسران و ضایع شدن حقوق بیمار را فراهم نماید (۳). حقوق بیمار عبارت است از تلفیق موضوعات حقوقی و اخلاقی مربوط به رابطه بین ارائه‌دهندگان و گیرندگان خدمات سلامت، که شامل حق بیمار در حفظ حریم خصوصی، محرمانه بودن، دسترسی به خدمات درمانی با کیفیت، حق خودمختاری و تصمیم‌گیری آگاهانه در مورد گزینه‌های درمانی و غیره می‌باشد (۴). در مبحث حقوق بیمار، توجه به حقوق بیماران روانی، حفظ و رعایت حقوق آنان یکی از موضوعاتی است که در سال‌های اخیر مورد توجه سیاست‌گذاران و پژوهشگران حوزه سلامت قرار گرفته است (۵). قرن هاست حقوق بیماران روانی مورد سوء استفاده قرار گرفته است. بر اساس گزارش سازمان بهداشت جهانی، ۴۵۰ میلیون نفر در جهان از اختلال روانی و رفتاری رنج می‌برند اما تنها اقلیت‌های جزئی از آن‌ها حتی ابتدایی‌ترین روش‌های درمانی را دریافت می‌کنند (۶). در رابطه با حقوق بیماران روانی پژوهش‌های اندکی در مراکز درمانی صورت گرفته است. این در حالی است که این بیماران به شیوه‌های مختلفی در سراسر جهان در معرض نقض حقوق خود توسط برخی از افراد جامعه و حتی پرسنل درمانی و ارائه‌دهندگان خدمات سلامت مواجه هستند. بیماران روانی حق دارند در شرایطی زندگی کنند که به استقلال و خودمختاری آن‌ها احترام گذاشته شود. آن‌ها حتی در بسیاری موارد از جمله پایین بودن اعتبارات بهداشتی درمانی و کمبود تخت‌های بستری از حقوق اساسی و انسانی خود که دسترسی به مراقبت‌های اولیه سلامت است محروم می‌باشند (۷). همچنین مسایل مربوط به رضایت آنان از فرایند درمان و خدمات ارائه شده در این مراکز معمولاً نادیده گرفته می‌شود. در طول مدت بستری این بیماران در بسیاری از بیمارستان‌ها، خودمختاری و آزادی افراد (مانند داشتن روابط آزاد و داشتن وقت ملاقات) به دلیل وجود محدودیت‌های نامناسب نادیده گرفته می‌شود. این بیماران دارای توانایی تصمیم‌گیری در مورد زندگی و آینده خود هستند که به دنبال پذیرش اجباری در بیمارستان از حقوق آزادی خود محروم می‌شوند (۸). آگاهی بیماران روانی از حقوق خود می‌تواند موجب بهبود روابط بین بیماران و پرسنل درمانی، افزایش کیفیت مراقبت‌ها، کاهش هزینه‌ها،

میزان آگاهی و رعایت پرستاران و بیماران روانی بستری از حقوق بیماران روانی در مراکز آموزشی - درمانی دانشگاه علوم پزشکی اهواز انجام گرفته است. جامعه ی مورد مطالعه را بیماران بستری و پرستاران شاغل در بخش های روان پزشکی بیمارستان های وابسته به دانشگاه های علوم پزشکی جندی شاپور تشکیل دادند. از فرمول

$$(d = 1, z = 95\%, \delta = 5\%, \frac{z_{1-\frac{\alpha}{2}} \times s'}{d^2})$$

جهت تعیین حجم نمونه استفاده شده است. دلیل تفاوت در حجم نمونه آماری در هر دو گروه استفاده از مطالعات متفاوت برای محاسبه حجم نمونه بوده است، در این فرمول از دو انحراف معیار متفاوت برای بدست آوردن دو حجم نمونه استفاده شده است که بر اساس مطالعاتی که قبلا در این زمینه صورت گرفته است انجام شده است برای جامعه آماری بیماران و پرستاران به ترتیب انحراف معیار ۶/۲۴ و ۳/۹۵ استفاده شده است، که در نتیجه حجم نمونه لازم برای بیماران بستری ۱۵۰ نفر و برای پرستاران ۶۰ نفر تعیین گردید (۱۷، ۱۳). حجم نمونه بیماران بستری بدین صورت

$$(150 = \frac{(1.96)^2 \times 6.24^2}{1^2})$$

محاسبه شده است، همچنین حجم نمونه پرستاران نیز به این شکل

$$(60 = \frac{(1.96)^2 \times 3.95^2}{1^2})$$

برآورد شده است. در ابتدا جهت نمونه گیری، کلیه مراکز درمانی - آموزشی و غیر آموزشی تحت پوشش دانشگاه علوم پزشکی اهواز که دارای بخش های روان پزشکی بودند مشخص شدند. سپس بیمارستان های سلامت، سینا، گلستان جهت نمونه گیری انتخاب شدند. در مرحله بعد بیماران و پرستارانی که معیارهای لازم جهت ورود به مطالعه را داشتند به شیوه تصادفی ساده به مطالعه وارد شدند. معیارهای ورود به مطالعه پرستاران داشتن سابقه حداقل

رضایت شخصی بیمار برخلاف نظر تیم درمانی، حقوقی بودند که اکثر افراد در هر سه گروه پزشک، پرستار و بیمار آن را در مورد بیمار روانی ضروری نمی دانستند (۱۳). Yang و Shao همکاران در مطالعه خود نشان دادند که قوانین بهداشت روان در کشور چین وجود دارد اما مواردی از عدم رعایت در رابطه با آن وجود دارد که باعث کاهش کیفیت خدمات درمانی به بیماران روان شده است (۱۴). همچنین در مطالعه ای که توسط سازمان بهداشت جهانی در ۴۳ کشور جهان انجام شده است، نتایج حاکی از آن بود که ۶۳ درصد از روانپزشکان از نارسا بودن قوانین بهداشت روانی شاکی بودند (۱۵). با توجه به این نتایج می توان چنین برداشت نمود که به علت کمبود اطلاع از قوانین اندک موجود در کشور و همچنین فقدان قوانین مصوب و جامع در این حوزه، آشفتگی زیادی در عملکرد روانپزشکان و پرستاران در میزان رعایت حقوق بیماران روانی وجود دارد.

این در حالی است که یکی از مهم ترین اولویت های حوزه اخلاق پزشکی کشور رعایت حقوق بیماران است. بنابراین پرستاران بدون آگاهی از حقوق بیماران نمی توانند با چالش های اخلاقی پیش آمده در محیط کار روبه روشوند. پرستار زمانی می تواند از حقوق بیماران روانی دفاع کند که آگاهی و دانش کافی در این زمینه بدست آورده باشد و بتواند از این دانش جهت رعایت حقوق بیماران استفاده نماید (۱۶). آگاهی بیماران روانی و پرستاران نسبت به حقوق بیمار روانی و رعایت این حقوق، می تواند موجب شفاف سازی ارتباط درمانی می گردد که در نتیجه، از به وجود آمدن مشکلات احتمالی پیشگیری خواهد نمود. با توجه به بررسی انجام شده توسط نویسندگان، مشخص شد مطالعات انجام شده در زمینه بررسی آگاهی و رعایت حقوق بیماران روانی در بین گیرندگان و ارائه دهندگان خدمات سلامت در کشور بسیار اندک بوده و این مطالعه با هدف تعیین ارتباط بین میزان آگاهی و رعایت پرستاران و بیماران بستری از حقوق بیماران روانی در مراکز آموزشی - درمانی دانشگاه علوم پزشکی اهواز صورت گرفته است. امید است با بهره مندی از نتایج این مطالعه، بتوان گام موثری در راستای اعتلای حقوق بیماران روانی در کشور برداشت.

روش کار

این پژوهش یک مطالعه مقطعی از نوع توصیفی - تحلیلی است که در سال ۱۳۹۲-۱۳۹۳ با هدف تعیین ارتباط بین

۲۸ و حداکثر ۱۴۰ بود. که امتیاز ۲۸ رعایت حقوق بسیار کم، ۲۹-۵۶ کم، ۵۷-۸۴ متوسط، ۸۵-۱۱۲ خوب و ۱۱۳-۱۴۰ در سطح عالی قرار گرفت. جهت تعیین اعتبار علمی ابزار از روش اعتبار محتوا استفاده شد. ابزار طراحی شده به ده نفر از اعضای هیأت علمی دانشکده پرستاری و مامایی اهواز که در زمینه تحقیق و اخلاق پرستاری تخصص داشتند داده شد و پس از جمع آوری نظرات تخصصی آنان اصلاحات لازم در آن صورت گرفت. جهت تأیید پایایی ابزارها از ضریب آلفای کرونباخ برای بررسی همبستگی درونی استفاده شد. پرسش نامه ها توسط ۱۰ پرستار که به صورت تصادفی از یکی از بیمارستان های مورد مطالعه انتخاب شده بودند تکمیل شد. مقدار ضریب آلفای کرونباخ برای پرسشنامه مربوط به آگاهی برابر ۰/۹۱ و در مورد پرسشنامه مربوط به میزان رعایت برابر ۰/۹۴ بود. سپس داده ها با استفاده از روش های آمار توصیفی و استنباطی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند. برای توصیف داده ها از جداول توزیع فراوانی و نمودارها و معیارهایی همچون میانگین و انحراف معیار استفاده شده است. برای تجزیه و تحلیل ارتباطات متغیرهای مختلف از آزمون های آماری همچون آزمون کای دو، آزمون دقیق فیشر و ضریب همبستگی پیرسون استفاده و از نرم افزار SPSS ویرایش ۱۶ برای تجزیه و تحلیل داده ها استفاده شد.

یافته ها

بر اساس یافته های پژوهش از ۱۴۳ نفر شرکت کننده در پژوهش تعداد ۱۰۰ بیمار و ۴۳ پرستار در مجموع به مطالعه وارد شدند، میزان پاسخ گویی ۹۵/۳۳٪ برآورد شده است (Response Rate= ۹۵.۳۳٪). میانگین سنی پرستاران شرکت کننده ۳۱-۴۰ سال بود که ۶۰/۵٪ آن ها مرد، ۸۱/۴٪ از آن ها متاهل بودند همچنین ۶۹٪ بیماران مرد و ۵۹٪ آنها نیز متاهل بودند. سایر اطلاعات دموگرافیک به تفصیل در (جدول ۱ و ۲) آمده است. میزان آگاهی ۷۹/۱٪ پرستاران از حقوق بیماران در سطح خوب بود و میزان رعایت حقوق بیماران توسط نیمی از پرستاران در سطح خوب بیان شده بود (جدول ۳ و ۴). تنها یک سوم بیماران روانی از حقوق خود آگاهی در سطح خوب داشتند و نیز میزان رعایت حقوق خود را در حد عالی گزارش نمودند (جدول ۳ و ۴). بر اساس ضریب همبستگی اسپیرمن بین میزان آگاهی پرستاران از حقوق بیماران روانی و بیماران اختلال آماری معنی داری مشاهده نشد (P=Value: ۰.۹۹۶) (جدول ۵). همچنین بین

یک سال کار در بخش های روان پزشکی و مدرک دانشگاهی لیسانس و بالاتر بود. معیارهای ورود به مطالعه جهت بیماران بستری شامل بودن در بخش های روانپزشکی، بیمارانی که بر پایه تشخیص پزشک یا سرپرستار با توجه به نوع و مرحله بیماری در وضعیت پاسخ گویی باشند، رضایت بیمار و خانواده های آن ها، عدم وجود بیماری های شناختی مانند فراموشی، دمانس، آلزایمر و داشتن حداقل سواد خواندن و نوشتن بودند. معیارهای خروج از مطالعه برای هر دو گروه عدم رضایت شرکت کنندگان در هر مرحله از پژوهش بوده است. این مطالعه مصوب کمیته اخلاق دانشگاه علوم پزشکی اهواز به شماره (ETH-91S24) می باشد. پژوهشگران قبل از شروع کار، مجوزهای لازم را از مسؤولین ذی ربط اخذ نموده سپس در نوبت های مختلف جهت نمونه گیری به بخش های روان پزشکی مراجعه نمودند. با مرور ابزارهای گوناگون و به دلیل نبود ابزار جامع بر اساس هدف مطالعه حاضر، یک ابزار محقق ساخته با استفاده از سه منبع: ۱- منشور حقوق بیمار مصوب وزارت بهداشت، درمان پزشکی؛ ۲- موارد مطرح شده در منشور حقوق بیماران، برگرفته از مطالعه پارسا پور و همکاران (۱۷) ۳- مبانی قانونی مراقبت بهداشت روان در خصوص بیماران بستری، تهیه شده از سوی سازمان جهانی بهداشت که در مطالعه عباسی و همکاران (۱۳) جهت بررسی نگرش پزشکان مورد استفاده قرار گرفته بود، طراحی شد. پرسش نامه شامل ۳ بخش اطلاعات دموگرافیک، میزان آگاهی پرستاران و بیماران از حقوق بیمار روانی و میزان رعایت حقوق این بیماران بود. بخش اول پرسش نامه مربوط به اطلاعات دموگرافیک شامل سن، جنس، وضعیت تأهل، سمت، وضعیت استخدام و سابقه کار بود. بخش دوم مربوط به میزان آگاهی از حقوق بیمار روانپزشکی از دیدگاه پرستاران و بیماران که در برگیرنده ۲۳ گویه بودند. هر عبارات به صورت دو گزینه «اطلاع ندارم» و «اطلاع دارم» مورد بررسی قرار گرفت و هر سؤال حداکثر ۱ و حداقل صفر امتیاز داشت. در کل، جمع امتیازات حداقل صفر و حداکثر ۲۸ بود که امتیاز بین ۰-۹۰ آگاهی ضعیف، ۱۰-۱۸ آگاهی متوسط و ۱۹-۲۸ در سطح آگاهی خوب قرار می گرفت. در بخش سوم که مربوط به میزان رعایت حقوق بیمار روانی از دیدگاه پرستاران و بیماران که در برگیرنده ۲۸ گویه بودند، هر کدام از عبارات به روش لیکرت از ۱ «بسیار کم» تا ۵ «بسیار خوب» نمره دهی شد. در کل جمع امتیازات حداقل

میزان رعایت حقوق بیماران روانی توسط پرستاران و بیماران (جدول ۶).
 نیز اختلاف آماری معنی داری دیده نشد (P=Value: ۰.۴۱۱)

جدول ۱: اطلاعات دموگرافیک پرستاران شرکت کننده در پژوهش

P-Value		درصد	فراوانی	متغیرهای دموگرافیک	
میزان رعایت حقوق بیماران	میزان آگاهی از حقوق بیماران				
-۰/۳۲۰	-۰/۱۳۳	۳۹/۵	۱۷	زن	جنسیت
		۶۰/۵	۲۶	مرد	
		۱۰۰	۴۳	جمع کل	
-۰/۰۷۲	-۰/۰۷۷	۱۸/۶	۸	مجرد	وضعیت تاهل
		۸۱/۴	۳۵	متاهل	
		۱۰۰	۴۳	جمع کل	
-۰/۱۰۰	-۰/۲۳۲	۳۴/۹	۱۵	۲۱-۳۰ سال	سن
		۵۵/۸	۲۴	۳۱-۴۰ سال	
		۹/۳	۴	۴۱-۵۰ سال	
		۱۰۰	۴۳	جمع کل	
		۵۱/۲	۲۲	فوق دیپلم	
-۰/۲۲۹	-۰/۰۶۰	۴۶/۵	۲۰	لیسانس	سطح تحصیلات
		۲/۳	۱	فوق لیسانس	
		۱۰۰	۴۳	جمع کل	
-۰/۰۳۶	-۰/۲۳۳	۹/۳	۴	طرحی	وضعیت استخدامی
		۲۰/۹	۹	قراردادی	
		۶۹/۸	۳۰	رسمی	
		۱۰۰	۴۳	جمع کل	
-۰/۳۱۰	-۰/۰۲۳	۳۰/۲	۱۳	۱-۵	تعداد شیفت در هفته
		۲۵/۶	۱۱	۶-۱۰	
		۲۷/۹	۱۲	۱۱-۱۵	
		۱۰۰	۴۳	جمع کل	
		۴۶/۵	۲۰	۱-۵ سال	
-۰/۰۰۱	-۰/۲۱۶	۲۰/۹	۹	۶-۱۰ سال	سابقه کار در بخش روان پزشکی
		۲۷/۵	۱۲	۱۱-۱۵ سال	
		۴/۷	۲	بیشتر از ۱۵ سال	
		۱۰۰	۴۳	جمع کل	
-۰/۱۴۳	-۰/۰۷۶	۴/۷	۲	سرپرستار	وضعیت پرستار
		۹۵/۳	۴۱	پرستار	
		۱۰۰	۴۳	جمع کل	

جدول ۲: اطلاعات دموگرافیک بیماران شرکت کننده در پژوهش

P-Value		درصد	فراوانی	متغیرهای دموگرافیک	
میزان آگاهی از حقوق بیماران	میزان رعایت حقوق بیماران				
-./۰۰۷	۰/۱۹۳	۳۰	۳۰	سینا	بیمارستان
		۶۰	۶۰	سلامت	
		۱۰	۱۰	گلستان	
		۱۰۰	۱۰۰	جمع کل	
-./۱۲۲	۰/۱۰۰	۳۱	۳۱	زن	جنسیت
		۶۹	۶۹	مرد	
		۱۰۰	۱۰۰	جمع کل	
-./۱۲۹	-./۰۰۸	۴۱	۴۱	مجرد	وضعیت تاهل
		۵۹	۵۹	متاهل	
		۱۰۰	۱۰۰	جمع کل	
-./۱۰۰	۰/۰۴۴	۱۸	۱۸	سال ۱۵-۲۵	سن
		۴۷	۴۷	سال ۲۶-۳۵	
		۲۷	۲۷	سال ۳۶-۴۵	
		۸	۸	۴۶+	
		۱۰۰	۱۰۰	جمع کل	
		۱۰	۱۰	بی سواد	
۰/۰۵۰	۰/۱۶۵	۲۳	۲۳	توانایی خواندن نوشتن	سطح تحصیلات
		۴۳	۴۳	زیر دیپلم	
		۱۶	۱۶	دیپلم	
		۸	۸	تحصیلات دانشگاهی	
		۱۰۰	۱۰۰	جمع کل	
۰/۰۰۳	۰/۱۹۲	۳۷	۳۷	بیکار	وضعیت اشتغال
		۲۷	۲۷	شغل آزاد	
		۷	۷	خانه دار	
		۲۱	۲۱	کارمند	
		۳	۳	بازنشسته	
		۱۰۰	۱۰۰	جمع کل	
۰/۱۴۴	۰/۱۲۳	۲۲	۲۲	بیمه سلامت	وضعیت بیمه
		۳۶	۳۶	تامین اجتماعی	
		۱۸	۱۸	بیمه روستایی	
		۱۴	۱۴	بیمه نیروهای مسلح	
		۹	۹	بدون پوشش بیمه	
		۱	۱	دیگر	
		۱۰۰	۱۰۰	جمع کل	

۰/۰۱۵	۰/۰۱۷	۲۵	۲۵	اهواز	محل سکونت
		۵۷	۵۷	شهرستان های خوزستان	
		۱۸	۱۸	دیگر	
		۱۰۰	۱۰۰	جمع کل	
۰/۱۶۳	۰/۰۸۶	۱۰	۱۰	روز ۱-۱۰	طول مدت بستری در بیمارستان
		۲۱	۲۱	روز ۱۱-۲۰	
		۳۲	۳۲	روز ۲۱-۳۰	
		۳۷	۳۷	بیشتر از یک ماه	
		۱۰۰	۱۰۰	جمع کل	
		۳۸	۳۸	یک بار	
۰/۰۷۹	-۰/۰۱۲	۲۷	۲۷	دو بار	تعداد دفعات بستری در بیمارستان
		۱۷	۱۷	سه بار	
		۱۸	۱۸	بیشتر از سه بار	
		۱۰۰	۱۰۰	جمع کل	

جدول ۳: مقایسه میزان آگاهی پرستاران و بیماران از حقوق بیماران روانی

بیماران		پرستاران		میزان آگاهی از حقوق بیماران روانی
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۳۱	۳۱	۲/۳	۱	ضعیف (۹-۰)
۳۳	۳۳	۱۸/۶	۸	متوسط (۱۸-۱۰)
۳۶	۳۶	۷۹/۱	۳۴	خوب (۲۸-۱۹)
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۴۳	جمع کل

جدول ۴: مقایسه میزان رعایت حقوق بیماران روانی پرستاران و بیماران

بیماران		پرستاران		میزان رعایت حقوق بیماران روانی
درصد	فراوانی	درصد	فراوانی	
۴	۴	۰	۰	بسیار ضعیف (۲۸)
۱۴	۱۴	۰	۰	ضعیف (۵۶-۲۹)
۲۴	۲۴	۷	۳	متوسط (۸۴-۵۷)
۲۸	۲۸	۵۱/۱	۲۲	خوب (۱۱۲-۸۵)
۳۰	۳۰	۴۱/۹	۱۸	عالی (۱۴۰-۱۱۲)
۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۴۳	جمع کل

جدول ۵: ضریب همبستگی اسپیرمن بین دو متغیر میزان آگاهی پرستاران از حقوق بیماران روانی و آگاهی بیماران.

متغیر	میزان آگاهی پرستاران از حقوق بیماران روانی
ضریب همبستگی پیرسون	۰/۰۰۱-
P-Value	۰/۹۹۶
میزان آگاهی بیماران	

جدول ۶: ضریب همبستگی اسپیرمن بین دو متغیر میزان رعایت حقوق بیماران روانی توسط پرستاران و بیماران

متغیر	میزان رعایت حقوق بیماران روانی توسط پرستاران
ضریب همبستگی پیرسون	۰/۱۲۹
P-Value	۰/۴۱۱
میزان رعایت حقوق بیماران روانی از دیدگاه بیماران	

می باشد. در حالیکه پارسی نیا و همکاران سطح آگاهی پرستاران از حقوق بیماران را ضعیف گزارش می کند (۲۴). George و همکاران، Kumar و همکاران نشان دادند دانش اکثریت پرستاران از حقوق بیماران روانی در سطح متوسطی قرار دارد (۲۵). این سطح از آگاهی پرستاران را از یک سو می توان به علت برگزاری دوره های متعدد بازآموزی با محوریت ارزش گذاری به حقوق بیمار و اصول اخلاقی، سیاست های وزارت بهداشت و درمان در راستای تقویت و افزایش احترام به حقوق بالینی بیمار و مشارکت بالای پرستاران جهت رسیدن به اهداف سازمانی دانست و از سوی دیگر اجرای اعتباربخشی و حاکمیت بالینی با تاکید بر موارد مختلف که یکی از این موارد حقوق بیماران می باشد الزامی اساسی برای بخش محسوب شده و پرستاران موظف به اجرای آن هستند.

مقایسه میزان آگاهی پرستاران و بیماران از حقوق بیماران روانی نشانگر آن بود که اکثریت پرستاران آگاهی خوبی در این زمینه داشتند درحالی که میزان آگاهی اکثریت بیماران در حد ضعیف و متوسط بوده است و بین میزان آگاهی پرستاران از حقوق بیماران روانی و آگاهی بیماران اختلاف آماری معنی داری وجود نداشت (P-Value: ۰.۹۶۶). دیوید و همکاران در سال ۲۰۰۲ مطالعه ای با هدف مقایسه میزان آگاهی بیماران و پرسنل درمانی از حقوق بیماران روانی انجام دادند، آنان در مطالعه خود به این نتیجه رسیدند بیماران نسبت به کارکنان درمان، بستری اجباری، محدودیت فیزیکی، استفاده از زور و اجبار در درمان و نقض رازداری را چندان مجاز نمی دانستند و بین نگرش بیماران و کادر درمان در خصوص حق دریافت اطلاعات در مورد بیماری، درمان و اجتناب از درمان اختلاف آماری معنی داری وجود نداشت (۲۶). اختلاف نظر پرستاران و بیماران شاید به این علت باشد که در حال حاضر پرستاران در زمینه حقوق بیمار آموزش هایی به صورت های مختلف دریافت می کنند اما بیماران چنین آموزش هایی نمی بینند. البته دلایل دیگری شامل فقدان اطلاعات پزشکی بیماران و عدم تقارن اطلاعات متخصصان حرفه های پزشکی با بیماران را می توان بر شمرد.

در راستای هدف دیگر مطالعه ی حاضر، میزان رعایت حقوق بیماران روانی از دیدگاه خود بیماران خوب برآورد شده بود. این یافته همسو با مطالعه Agarwal و همکاران (۲۷) بود که در آن میزان رعایت حقوق بیماران از دیدگاه بیماران در

بیماران همواره انتظار دارند علاوه بر این که نیازهای بهداشتی درمانی شان برآورده می شود، به آن ها احترام گذاشته و منشور حقوق بیماران به طور دقیق اجرا و رعایت شود. زیرا وقتی منشور حقوق بیماران در دستور کار ارائه دهندگان خدمات سلامت قرار می گیرد کیفیت مراقبت های درمانی افزایش و مراقبت موثرتری به عمل می آید. در مطالعه حاضر سطح آگاهی اکثریت بیماران روانی از حقوق بالینی خود در حد متوسط تا ضعیف قرار داشت. در مطالعه شریفی و همکاران نیز بیش از نیمی از بیماران از حقوق خود آگاهی کمی داشتند (۱۸). مطالعات دیگری در آفریقای جنوبی و نیگارا انجام شده است که یافته های این مطالعات نشان دادند، دانش عموم مردم در مورد بیماران روانی و حقوق آنها در سطح ضعیف قرار دارد و درصد بروز ننگ به این بیماران بالا گزارش شده است به گونه ای که عموم مردم حتی تعامل های اجتماعی و سیاسی یا این بیماران را تحمل نمی کنند که با نتایج مطالعه حاضر همخوانی دارد (۱۹). در حالی که در مطالعه دنوت و همکاران (۲۰) در کشور لیتوانی میزان آگاهی بیماران از حقوق خود ۵۶٪ و در مطالعه یوسف و همکاران (۲۱) در کشور مالزی ۹۰٪ برآورد شده بود که با نتایج مطالعه حاضر در تناقض است. بدیهی است تا هنگامی که بیماران از حقوق خود مطلع نباشند، خواستار رعایت آن نیز نخواهند بود و یا اینکه اعتراض خود را به نحو نادرستی ابراز می کنند. لذا آگاهی بیماران از حقوق خودشان به ویژه در بخش های روان پزشکی باید یکی از اولویت های سیستم خدمات سلامت باشد.

در این مطالعه آگاهی اکثریت پرستاران از حقوق بالینی بیماران روانی در سطح خوب قرار داشت. در بررسی میزان آگاهی پرستاران از حقوق بیماران روانی مطالعات محدودی انجام شده بود که در این رابطه عباسی و همکاران میزان نگرش پرستاران و پزشکان از حقوق بیماران روانی را خوب ارزیابی نمودند و گزارش نمودند بیش از ۵۰٪ افراد درباره منشور حقوق بیماران روانی آگاهی دارند (۱۳). Jagannathan و همکاران در سال ۲۰۱۵ در مطالعه خود به این نتیجه رسیدند که متخصصان و پرسنل حوزه بهداشت روان نسبت به حقوق بیماران روانی آگاهی خوبی دارند (۲۲). Sharma و همکاران در سال ۲۰۰۹ در کشور هندوستان، دانش اکثریت پرستاران در این زمینه را در سطح خوب برآورد نموده است (۲۳)، که نتایج این مطالعات با پژوهش حاضر همسو

سطح خوب گزارش شده بود. در مطالعه مراکو و همکاران بیش از ۹۴ درصد بیماران اعلام کردند حقوق بیماران رعایت می شود اما مواردی از عدم رعایت حقوق بیماران وجود دارد که بیماران حل این مشکل را در ایجاد یک کمیته بیمارستانی همراه با حضور یک فرد تعیین شده توسط بیمارستان می دانند (۲۸). در حالی که شریفی و همکاران میزان رعایت حقوق بیماران از دیدگاه خود بیماران را در سطح متوسط بیان کردند (۱۸). بصیری مقدم و همکاران میانگین میزان رعایت منشور حقوق بیماران بر حسب آگاهی بیماران را $4/96 \pm 25/16$ گزارش نمود (۲). یکی از راهکارهای افزایش رعایت حقوق بیماران در مراکز درمانی به ویژه مراکز روانپزشکی، ضمانت اجرایی منشور حقوق بیمار است. بیماران باید بدانند که در صورت بروز مشکل چگونه و به چه کسی مراجعه کنند. کمیته های اخلاق بیمارستانی نیز در این راستا می توانند کمک کننده باشند. در مطالعه حاضر، میزان رعایت حقوق بیماران روانی از دیدگاه اکثریت پرستاران در سطح خوب و عالی گزارش شده است. بصیری مقدم و همکاران نیز میانگین میزان رعایت منشور حقوق بیماران بر حسب آگاهی کارکنان پزشکی در سطح خوب $3/65 \pm 27/57$ نشان داد (۲)، که نتایج این مطالعات در راستای پژوهش حاضر است. اما در مطالعات دیگری این میزان در سطح ضعیف گزارش شده است (۲۹). از علل مهم عدم رعایت حقوق بیماران در مطالعات مختلف می توان به سطوح آگاهی و نگرش جامعه های مورد پژوهش اشاره نمود. از موانع دیگر رعایت حقوق بیماران می توان به نارضایتی شغلی، محیط کاری نامناسب، کمبود امکانات و فشار کاری زیاد اشاره نمود (۳۰).

در راستای هدف دیگر این مطالعه، بین میزان رعایت حقوق بیماران روانی توسط پرستاران و بیماران اختلاف آماری معنی داری دیده نشد ($P\text{-Value}=0.411$). در این زمینه مطالعه ای یافت نشد لذا از مطالعات دیگر که حقوق بیماران مختلف را مورد ارزیابی قرار داده بودند، جهت مقایسه استفاده شده است. نتایج بدست آمده از مطالعه پارساپور نشان داد که بین نگرش گروه های مطالعه نسبت به رعایت حقوق بیماران در محورهای مختلف تفاوت معنی داری وجود دارد (۱۷). نتایج مطالعه لمونیدو و همکاران در کشور یونان حاکی از آن بود که پرستاران بیشتر از بیماران معتقدند که حقوق بالینی بیماران را رعایت می کنند (۳۱). تفاوت نتایج مطالعات مختلف در این زمینه شاید به علت آن باشد که

گروه درمانی حساسیت بیشتری نسبت به بیماران در ارائه خدمات دارند. از طرفی میزان عدم رعایت حقوق بیماران می تواند در ذهن بیمار برای مدت طولانی باقی بماند و تغییراتی در نگرش آن بوجود آورد. در بسیاری از موارد دیدگاه بیماران و پرستاران با هم تفاوت داشته است. به عبارتی پرسنل درمانی تصور می کنند وقتی اطلاعات لازم به بیمار داده می شود و آن ها در امر تصمیم گیری دخالت داده می شوند حقوق بیماران رعایت شده است در حالی که بیماران چنین تصویری ندارند. مطابق بررسی انجام شده میزان رعایت منشور حقوق بیماران در کشورهای مختلف جهان متفاوت بوده است زیرا وابسته به فرهنگ و ارزش های بیماران و پرستاران آن منطقه می باشد. در زمینه رعایت حقوق بیماران در بیمارستان ها، آموزش آنان در این حوزه بسیار مهم است. زیرا تا وقتی که بیماران از حقوق خود بی اطلاع باشند خواستار رعایت آن نخواهند شد. به منظور افزایش کیفیت مراقبت های درمانی، تمامی ارائه دهندگان خدمات سلامت به ویژه پرستاران بایستی در زمینه حقوق بیماران آگاهی کسب کنند و بدانند که اگر حقوق بیمار رعایت نشود چه پیامدهایی خواهد داشت. همچنین ضمانت اجرایی حقوق بیماران روانی در بیمارستان ها باید مشخص باشد. اینکه بیمار و همراه وی بدانند حقوق خود را چگونه از کجا و از چه کسانی مطالبه کند. منشور حقوق بیمار را نباید تنها به عنوان یک بعد جهت افزایش رضایت بیماران و افزایش کیفیت خدمات درمانی دانست بلکه بایستی به عنوان یکی از مهم ترین مسائل اخلاقی به خصوص برای بیماران روانی به آن پرداخته شود. بسیار مهم است بیماران و تیم درمان توجه کافی به حوزه های مختلف منشور حقوق بیماران روانی داشته باشند.

نتیجه گیری

در مطالعه حاضر سطح آگاهی پرستاران و بیماران درباره حقوق بیماران روانی و میزان رعایت این حقوق مورد بررسی قرار گرفت. بر اساس نتایج این مطالعه اکثریت پرستاران و تنها یک سوم بیماران دارای آگاهی خوب در زمینه حقوق بیماران روانی بودند و بین میزان آگاهی آن ها اختلافی از نظر آماری وجود نداشت. با توجه به وضعیت نامناسب میزان آگاهی بیماران روانی از حقوق خود، این بیماران نیازمند اطلاع رسانی بیشتر در مورد مفاد منشور حقوق بیمار هستند که می تواند به اجرای بهتر منشور

سپاسگزاری

این مقاله برگرفته از طرح تحقیقاتی دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز به شماره ۳۵۹۱ می باشد. پژوهشگران کمال تشکر و قدردانی خود را از معاونت تحقیقات و فناوری دانشگاه علوم پزشکی جندی شاپور اهواز که اعتبار لازم جهت انجام مطالعه حاضر را فراهم نمودند و همچنین کلیه پرستاران و بیماران شرکت کننده در پژوهش که نهایت همکاری را با تیم تحقیق داشتند، ابراز داشته اند.

تضاد منافع

هیچ گونه تضاد و منافعی برای نویسندگان این مقاله وجود ندارد.

References

1. Khaledi S, Moridi G, Valiee S. Iranian patients' perspective of patients' rights: a qualitative study. *Indian J Med Ethics*. 2016;1:16-22. <https://doi.org/10.20529/IJME.2016.004>
2. Basiri Moghadam K, Basiri Moghadam M, Moslem A, Ajam Zibad H, Jamal F. Health providers and patients' awareness on patient bill of rights and its observing rate in 22 Bahman Hospital. *The Horizon of Medical Sciences*. 2011;17(1):45-54.
3. Eteraf Oskouei M, Tabrizi JS, Gharibi F, Asghari Jafarabadi M. Patient's Rights Protection through an Education-Based Intervention. *Medical Law Journal*. 2013; 7 (25): 13-27.
4. Health. NCFws. Patient rights and responsibilities. 2014.
5. Abbassi M DL, Rashidian A, Mostafavi H Exploring Solutions for Challenges of Mental Patients' Rights in Iran on the Basis of Various Studies Conducted in Iran and Other Countries. *Depiction of Health* 2016;6(4):13-22.
6. Ananthapriya. Compare the awareness about Human rights of mentally ill among the Male and Female caregivers of patients diagnosed with psychiatric disorders. *Journal of Nursing and Health Science* 2014;3(4):5-8. <https://doi.org/10.9790/1959-03430508>
7. M V. [Mental health: Human Rights]. *Etemad melli newspaper*. 2007.
8. Kane JM, Quitkin F, Rifkin A, Wegner J, Rosenberg G, Borenstein M. Attitudinal

حقوق بیمار برای این گروه از بیماران کمک نماید. در این راستا بیمارستان های تخصصی روانپزشکی بایستی نسبت به حقوق بیماران حساس تر باشند و آموزش حقوق بیمار به بیماران روانی و ارائه دهندگان خدمات سلامت باید در راس برنامه مدیران و مسئولین بیمارستان قرار گیرد. همچنین با نظارت صحیح بر روی چگونگی رعایت حقوق بیماران روانی می توان گام موثری در ارائه خدمات اثربخش، عادلانه و با کیفیت بالا به بیماران روانی برداشت. پیشنهاد می شود دلایل عدم آگاهی بیماران روانی از منشور حقوق بیمار، شناسایی ضعف ها و نارسایی های موجود در این زمینه، اندازه گیری میزان اجرای حقوق بیماران روانی در بالین و عوامل موثر بر آن مورد بررسی قرار بگیرند.

- changes of involuntarily committed patients following treatment. *Archives of General Psychiatry*. 1983; 40 (4): 374-377. <https://doi.org/10.1001/archpsyc.1983.01790040028004>
9. Organization wh. patient rights 2019 [Available from: <https://www.who.int/genomics/public/patientrights/en/>].
10. Aghighi A, Tofighi S, Amerieon A, Tavassoli M, SADEGHI A, Shokri M, et al. Evaluation of patients' knowledge of their rights at military hospital. *Journal of Nurse and Physician Within War*. 2014;13(1):24-28.
11. Özdemir MH, Can İÖ, Ergönen AT, Hilal A, Önder M, Meral D. Midwives and nurses awareness of patients' rights. *Midwifery*. 2009;25(6):756-765. <https://doi.org/10.1016/j.midw.2008.01.010>
12. Jooj R, Hajibabae F, Zarea K, Zadeh MHH. Relationship between Awareness of and Respect for Patients' Rights from the Perspective of Patients Admitted to Psychiatric Wards. *Client-Centered Nursing Care*. 2015;1(2):63-70.
13. Abbasi M, Rashidian A, Arab M, Amini H, Hoseini M. Medical Staff and Hospitalized Patients' Attitude in Selected Psychiatric Hospitals in Tehran about Adaptation of Patients Rights Charter of Patients with Mental Disorder. *Iranian Journal of Psychiatry and Clinical Psychology*. 2010;16(3):172-180.
14. Shao Y, Xie B, Good M-JD, Good BJ. Current legislation on admission of mentally ill patients in China. *International journal of law and psychiatry*. 2010;33(1):52-57.

- <https://doi.org/10.1016/j.ijlp.2009.10.001>
15. Valipour M, Zarghami M, Masoudzadeh A, Khalilian AR, Tirgari AH, Mosavi ST. Study of Psychiatrists' knowledge, attitude, and practice toward compulsory admission of psychiatric patients and its related laws in Iran in 2006. *Journal of Mazandaran University of Medical Sciences*. 2007;17(61):148-160.
 16. Hooshmand A, Joolae S, Mehrdad N, Bahrani N. Nurses' information and their view points about patient's rights and practical facilitators in clinics. *Hayat*. 2007;12(4):57-66.
 17. Parsapoor A, Mohammad k, Malekafzali H, Alaeddini F, Larijani B. The necessity of observing patients' right: surveying patients', physicians' and nurses' attitudes around it. *Journal of Medical Ethics and History of Medicine*. 2009;2(4):79-90.
 18. Sharifi A, Jalali R, Shahbazi N. Evaluation of awareness on the patient bill of rights and observing rate on the patient's perspective in Imam Reza Hospital in Kermanshah in 2012. *Medical Law Journal*. 2012;6(23):125-135.
 19. (MOH) MoH. Psychiatry for primary health care workers in Ethiopia. 2008.
 20. Danute D, Jurgita V, Ramune K, Irja H. Awareness and practice of patients' right law in Lithuania. *BMC International health and huaman rights*. 2006;6(10):1-6. <https://doi.org/10.1186/1472-698X-6-10>
 21. Yousuf R, Fauzi AM, How S, Akter S, Shah A. Hospitalised patients' awareness of their rights: a cross-sectional survey from a tertiary care hospital on the east coast of Peninsular Malaysia. *Singapore medical journal*. 2009;50(5):494.
 22. VN JAaR. Knowledge about Human Rights of Persons with Mental Illness in India: A Pilot Cross- Sectional Study. *Austin J Psychiatry Behav Sci*. 2015;2(1):1033-1036.
 23. Sharma S, Kaur V, Kaur T. Awareness regarding human rights of mentally ill among nurses at selected hospitals in north India. 2009.
 24. Parsinia M GM, BabaeGH. The Survey of Nurses' knowledge about patient rights in Karaj hospitals. *A Quarterly of Oromiye School of Nursing and Midwifery*. 2008;5(2):1-6.
 25. Kumar R, Mehta S, Kalra R. Knowledge of staff nurses regarding legal and ethical responsibilities in the field of psychiatric nursing. *Nursing and Midwifery Research*. 2011;7(1):1-11. <https://doi.org/10.33698/NRF0120>
 26. Roe D, Weishut DJ, Jaglom M, Rabinowitz J. Patients' and staff members' attitudes about the rights of hospitalized psychiatric patients. *Psychiatric services*. 2002;53(1):87-91. <https://doi.org/10.1176/appi.ps.53.1.87>
 27. Aashima A, Shalini G, Udai P. A study assessing patient satisfaction in a tertiary care hospital in India: the changing healthcare scenario. *J Commun Dis*. 2009;41(2):109-112.
 28. Merakou K, Dalla-Vorgia P, Garanis-Papadatos T, Kourea-Kremastinou J. Satisfying patients' rights: a hospital patient survey. *Nursing Ethics*. 2001;8(6):499-509. <https://doi.org/10.1177/096973300100800604>
 29. Zülfikar F, Ulusoy MF. Are patients aware of their rights? A Turkish study. *Nursing Ethics*. 2001;8(6):487-498. <https://doi.org/10.1177/096973300100800603>
 30. Jolae S, Nikbakht Nasrabadi AR, Parsa Yekta Z. The view of patients and patients' companions regarding patients' rights: a phenomenological research. *Hayat*. 2006;10(4):5-20.
 31. Lemonidou C, Merkouris A, Leino-Kilpi H, Välimäki M, Dassen T, Gasull M, et al. A comparison of surgical patients' and nurses' perceptions of patients' autonomy, privacy and informed consent in nursing interventions. *Clinical Effectiveness in Nursing*. 2003;7(2):73-83. [https://doi.org/10.1016/S1361-9004\(03\)00071-2](https://doi.org/10.1016/S1361-9004(03)00071-2)